

ОБРАЗ МІСТА ЛЬВОВА У ЧАСОВІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: ЗМІНА СИМВОЛІЧНИХ АКЦЕНТІВ (НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ТУРИСТИЧНИХ ПУТІВНИКІВ)

Козлова Інга Володимирівна - к.соц.н., ст. викладач кафедри соціології Українського католицького університету

Анотація. У своїй статті автор порівнює образ міста, репрезентований у туристичних путівниках різних періодів історії Львова: під владою Польщі (1919-1939), у складі Радянського Союзу (1944-1991) та періоду незалежної України. У результаті здійснення кількісно-якісного контент-аналізу туристичних путівників, автор фіксує наступну різницю акцентів у представленні міста: путівники польського періоду в першу чергу репрезентують місто як культурний центр; путівники радянського періоду позиціонують Львів в першу чергу як промислове місто, або ж «місто революційної слави» і вже в другу чергу як культурний центр; путівники періоду незалежної України позиціонують Львів як місто матеріальних символів, архітектурної спадщини, яка має історичну тяглість. Також в тексті представлені цікаві символічні нюанси-особливості репрезентації міста, в залежності від пануючого владного дискурсу.

Ключові слова: образ міста, репрезентація міста, туристичні путівники

В своей статье автор сравнивает образ города, представленный в туристических путеводителях разных периодов истории Львова: под властью Польши (1919-1939), в составе Советского Союза (1944-1991) и периода независимой Украины. В результате осуществления количественно-качественного контент-анализа туристических путеводителей, автор фиксирует следующую разницу акцентов в представлении города: путеводители польского периода в первую очередь представляют город как культурный центр; путеводители советского периода позиционируют Львов в первую очередь как промышленный город, или «город революционной славы» и уже во вторую очередь как культурный центр; путеводители периода независимой Украины позиционируют Львов как город материальных символов, архитектурного наследия с исторической преемственностью. Также в тексте представлены интересные символические нюансы-особенности репрезентации города, в зависимости от господствующего властного дискурса.

Ключевые слова: образ города, репрезентация города, туристические путеводители

In the article, the author compares the image of the city, represented in tourist guides of different periods of the history of Lviv: under the rule of Poland (1919-1939), within the Soviet Union (1944-1991) and in the period of independent Ukraine. As a result of quantitative-qualitative content analysis of the tourist guides, the author fixes the following difference in the emphasises on the representation of the city: Polish travel guides primarily represent the city as a cultural center; Soviet-era guides represents Lviv primarily as an industrial city, or as a "city of revolutionary glory", and in the second place as cultural center; the guides of the period of independent Ukraine represents Lviv as a city of material symbols of an architectural heritage, which has a historic continuity. Also in the text presented interesting symbolic features of the city representation, depending on the ruling power discourse.

Keywords: image of the city, representation of the city, tourist guides.

Коли ми купуємо, наприклад, продукти харчування, дивимось на складники, споживчу цінність, натуральність продукту, тощо. Однак усе це, переважно, в другу чергу, в першу, усвідомлено чи ні, ми звертаємо увагу на обгортку, яка створює для нас певний образ пропонованого продукту.

Образ міста є репрезентацією його (міста) фізичного та соціального просторів як продукту чи картинки для зовнішнього спостерігача чи «споживача». У цьому випадку йдеться про те, що актори, відповідальні за цю репрезентацію (міська влада, бізнес-кластер, мешканці міста та ін.) вважають за необхідне продемонструвати громадськості, зокрема туристам із політичною, економічною, чи будь якою іншою метою.

Поняття міського образу тою чи іншою мірою фігурує у багатьох працях із соціології міста та урбаністики, однак у нашому тексті ми наголосимо на двох авторах, які працювали у цьому керунку: К. Лінч та М. Каган.

У якості умов формування образу міста, що є одночасно й принципами його проектування, К. Лінч визначає наступні чинники:

— впізнаваність: як окремі фрагменти міської території (так і місто в цілому) мають (або не мають) знакові предмети, тобто те, що їх найбільше характеризує, відрізняє, на чому «зупиняється око». Існують символи міста, території, простору;

— композиційність — існування зв'язків значень між спостерігачем і середовищем — семантична ситуація, коли предмети середовища зливаються в єдиний ансамбль, що несе гуманістичний зміст; «будь-які фрагменти міського середовища позитивні, якщо вони комунікативні, тобто осмислені й гуманні»;

— уявність — здатність середовища «бути уявним», бути полем символічної комунікації, сприяти соціокультурному діалогу суб'єктів різного типу й рівня [1, с. 82].

Образ міста — це те, що в першу чергу пропонується гостю міста для споживання. На думку російського дослідника М. Кагана, існує 4 фактори, що формують міфо-поетику, образ міста:

— ландшафт та клімат, які створюють свого роду природній фон, на тлі якого і розгортається соціальна діяльність людини;

— соціальний статус міста (столиця або провінція) і специфіка соціальної діяльності городян, яка визначає особливості життя кожного міста;

— архітектурний образ міста, який формує певний психо-емоційний настрій як мешканців, так і гостей міста;

— художні, літературні образи літератури, мистецтва, кіно, які створюють і зберігають «міські символи», формують колорит міста та «прецедентні тексти» [2, с. 93].

Отже, подивимось, чи відіграють котрісь із цих чинників роль у процесі формування міського образу у туристичних путівниках Львовом.

Метою цього тексту є опис трансформацій міського образу протягом трьох періодів в історії Львова: під владою Польщі (1919-1939), у складі Радянського Союзу (1944-1991) та періоду незалежної України.

Для відслідковування цих змін було здійснено кількісно-якісний контент-аналіз туристичних путівників, виданих в зазначені проміжки часу (загалом було проаналізовано 14 путівників: 3 з польського періоду, 3 з періоду радянського Львова, 8 – Львів часів незалежної України).

Одиниці аналізу: окремий приклад інформаційного матеріалу (путівник).

Одиниця рахунку: поява «категорії» (модель представлення міста, елементи моделі представлення міста) у тексті інформаційного матеріалу.

Можливі моделі репрезентації міста виглядають наступним чином:

— модель представлення через місто (комплексна репрезентація міста в цілому);

— модель представлення через район/маршрут (позиціонування окремих районів та маршрутів як синтезованих носіїв специфіки репрезентованого міського простору);

— модель представлення через вулицю (позиціонування окремих особливостей забудови, або інших аспектів, що мають певне історичне значення);

— модель представлення через об'єкти (позиціонування конкретних архітектурних ансамблів, монументів, пам'ятників, різноманітних закладів тощо) [3, с. 81].

У ході здійснення аналізу було розгалужено модель представлення простору через об'єкти:

— будинок:

- пам'ятки архітектури;

- будівлі, в яких знаходяться ті чи інші елементи соціальної інфраструктури (у широкому сенсі, наприклад: пошта, ощадна каса, будинки інвалідів, шпиталі, в'язниці, бурси тощо);
- будівлі в яких знаходяться ті чи інші елементи промислової інфраструктури, наприклад заводи (йдеться про путівники радянського часу);
- будівлі, в яких знаходяться ті чи інші елементи розважальної інфраструктури (готелі, казино, ковзанка, кав'ярні тощо).

— пам'ятник;

— театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека тощо;

— релігійна споруда.

Окремими категоріями, які підлягали рахунку, однак не є власне об'єктами у класичному розумінні цього слова є парки та цвинтарі.

Для аналізу представлення образу Львова у польський період було обрано три путівники: *Ilustrowany Przewodnik po Lwowie* Mieczysława Orłowicza, 1920 [4], *Pamiętkowy przewodnik po Lwowie*, 1927 [5]. та *Ilustrowany przewodnik po Lwowie, opracowany* Oleksandrem Medynskim, 1936 [6].

Путівник 1920 року був створений на вимогу польської військової влади, виданий «Військовим Університетом» та був призначений для військових. У передмові від видавців зазначено наступне: *«У межах культурно-освітньої роботи у війську, вважаємо одним із перших наших обов'язків познайомити польських військових зі Львовом, його минулим, культурним та мистецьким значенням, його битвами і пам'ятками»* [4, с. 3].

Отже сама ідея створення путівника зрозуміла. Основний дискурс, в якому сформовано путівник – **«Львів - вогнище польської культури»**. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці №1.

Кодувальна таблиця № 1. 1920

Маршрут/ район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ят- ник	Театр, музей, галерея, концертни й зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
5	66	103	17	32	77 ¹		7

У путівнику переважає модель представлення міста через об'єкти (229).

¹ Кольором позначено ті категорії, які при загальному визначенні моделі представлення міста класифікуються як «об'єкти»

Аналізований матеріал містить п'ять маршрутів: Середмістя, Галицьке передмістя, Краківське передмістя та Новий Світ, Жовківське передмістя та Личаківське передмістя.

Якщо говорити про кількість згаданих об'єктів, то переважають згадки будинків.

Будинків, як пам'яток архітектури (кам'яниці, палаци, пасажі) – 31. Будівель, що стосуються соціальної інфраструктури - 63 (урядові споруди, шпиталі, школи, університети, в'язниці, будинки інвалідів, тощо). 9 об'єктів стосуються розважальної інфраструктури (готелі, казино, ковзанка, тощо).

Символічне маркування міста представлено пам'ятниками – 17. Переважно йдеться про історичні постаті, значимі для польської історії та культури (до прикладу О. Фредро, Я. Гловацький, Я. Собеський, А. Міцкевич).

У якісному вимірі (йдеться про повноту та специфіку опису об'єктів) найбільший акцент у путівнику здійснюється на сакральні споруди (77), які розглядаються радше як об'єкти, які несуть у собі культурно-мистецьку цінність. У тексті путівника детально змальовуються інтер'єри та екстер'єри, фрески та ікони, техніки їх виконання. Зазначені у путівнику релігійні споруди мають певний поділ: церкви, існуючі костели, неіснуючі костели, синагоги. Цікавим є момент самої згадки та опису неіснуючих костелів. Ймовірно, це явище в принципі притаманне путівникам 20-их років, адже в українському путівнику Львовом Миколи Голубця 1925 року фіксуємо ту ж саму тенденцію. У царині культурно-мистецької сфери міста, акцент у путівнику здійснюється на наявність приватних мистецьких виставок та колекцій творів мистецтва.

Виходячи з ідеї, що спонукала до створення цього путівника, і сама його структура є специфічною. Це не лише провідник по визначних культурно-мистецьких пам'ятках міста, але і свого роду опис соціальної структури міста.

Путівник 1927 року виданий до 25-ліття створення спортивного товариства «Сокіл» і є свого роду сувенірним виданням. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 2.

Кодувальна таблиця № 2. 1927

Маршрут / район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
0	1	9	4	4	24	12	0

Після історії створення товариства розміщений опис пам'яток Львова. Цей путівник не містить сформованих маршрутів, з вулиць або площ, згадується лише площа Ринок. Основний (кількісний) акцент здійснюється на релігійні споруди (24), а також парки та інші місця для прогулянок на свіжому повітрі (12). Символічних маркерів (пам'ятників) усього три – А. Міцкевичу, Я. Собеському, А. Голуховському, а також фонтан зі скульптурою Божої Матері як символ католицької набожності. У путівнику переважає модель представлення міста через об'єкти (41).

У передмові до путівника 1936 року йдеться про те, що його укладено з огляду на поживлення туристичного руху. На той момент існував документ стосовно пропаганди і туризму віце президента міста Віктора Чаеса. Вміст путівника коригувався у відповідності до цього документа.

Дискурс лишається тим самим: **Львів – вогнище польської культури**. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 3.

Кодувальна таблиця № 3. 1936

Маршрут/ район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятни к	Театр, музей, галерея, концертн ий зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
3		267	18	46	60	7	2

Як і в путівнику 1920 року – значний акцент здійснюється саме на будинки (267) та сакральні споруди (60). Театрів, музеїв, галерей, концертних залів, бібліотек – 46. Переважає представлення міста через об'єкти. Значна кількість представлених об'єктів стосується соціальної інфраструктури, що важливо з позиції дослідження міського побуту того часу (151 зі 267). Наприклад, у путівнику є перелік кухонь для незаможної інтелігенції, для безробітних та бідних, попередники сучасних хостелів, органи житлової опіки над малозабезпеченими, органи опіки над дітьми, шкільною молоддю та дорослими, тощо. Органи влади у путівнику поділяються на духовні, народні та академічні. У порівнянні із путівниками 1920 і 1927 років, відчутно збільшилась репрезентована розважальна інфраструктура: готелі, казино, кав'ярні, цукерні, ресторани, кінотеатри, бані, басейни, винарні, тощо – 83 об'єкти у путівнику 1936 у порівнянні із 9 об'єктами у путівнику 1920 (готелі, казино, ковзанка, стрільбища).

З'явилися нові акценти у представленні символічного маркування міста. Окрім пам'ятників (17) переважно польським військовим діячам та митцям: Станіслав Яблоновський, Олександр Фредро, Агенор Голухловський, Бартош Гловацький, Ян Кілінський, Адам Міцкевич, Францішек Смолка, Ян III Собеський, у путівнику містяться

згадки про пам'ятні таблиці, або ж меморіальні дошки, також присвячені польським пам'ятним датам та діячам (26)², лицарські знаки на мурах міста (20 хрестів оборони Львова), хрести малопольських батальйонів добровольчої армії (2). У символічному представленні минулого міста здійснюється акцент на пам'яті Орлят – 3 пам'ятники, 1 меморіальна таблиця, цвинтар оборонців Львова. Власне тут уперше в путівнику (принаймні в межах авторського дослідження) зафіксовано згадку про пам'ятник, розташований на цвинтарі.

Путівник містить описи маршрутів на 1, 2 і 3 дні. Переважно, маршрути побудовані на відвідинах костелів, церков та музеїв.

У радянському путівнику Львовом, укладеному Георгієм Семеновим та перекладеному англійською мовою, місто позиціонується як «одне з найдивовижніших міст Радянського Союзу, головний **індустріальний та культурний центр України**» (цитата з передмови) [7, с. 3]. Таким чином вже бачимо зміну у позиціонуванні: якщо польські путівники акцентують Львів як центр польської **культури**, радянські на перший план висувають Львів як **індустріальний** центр, і вже в другу чергу як культурний. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 4.

Кодувальна таблиця № 4. Радянський час

Маршрут/ район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
6	44	49	5	30	27	6	2

Маршрути, представлені у путівнику: Високий Замок, Підзамче, Над Валами, Площа Ринок, Старе Місто, Головні вулиці.

Переважає модель представлення міста через об'єкти. Здебільшого йдеться про перевагу кількісного представлення міста через пам'ятки архітектури. У символічному просторі міста з'являються нові, радянські маркери – пам'ятник Леніну, Миколі Кузнецову, Пагорб Слави. Однак поруч із ними згадуються пам'ятники Адаму Міцкевичу та Бартошу Гловацькому. Також у путівнику представлені і релігійні споруди (27) як архітектурні пам'ятки на ряду з просто пам'ятниками. Попри те, що місто позиціонується, в першу чергу, як індустріальний центр, що стає зрозуміло із передмови до видання, у путівнику згадані лише

² Меморіальні дошки, лицарські знаки та хрести не включені в одиниці рахунку у кодувальній таблиці, оскільки першопочатково таблиця розроблялась для путівників 1991-2016 років і вже пізніше виникла ідея порівняльного аналізу путівників за різних історичних періодів. Задля можливості рівноцінного порівняння змісту путівників, у кодувальній таблиці використовується фіксований перелік об'єктів, наявних в усіх досліджуваних путівниках.

три виробництва: Львівський автобусний завод, Сільмаш, Електрон³. У культурній інфраструктурі з'являються будинки піонерів та Російський драматичний театр Радянської Армії. У розважальній інфраструктурі представлені готелі (7), кемпінг для автомобілістів на трасі Львів-Київ (1), ресторани (5), кафе (1).

Якщо говорити про інструментальну туристоорієнтованість – у цьому путівнику представлений перелік адрес, де можна придбати сувеніри, чого немає у путівниках польського періоду.

Наступний путівник, що взято до аналізу: Львів, Lwów, короткий ілюстрований путівник 1961, автори-впорядкувальники А. Пашук, І. Деркач (інформація у путівнику подається двома мовами: українською та польською). «*За роки Радянської влади невпізнано змінився Львів. Тут, де віками існувала національна ворожнеча і велась соціальна боротьба, де ціною кривди трудящих – безправних і пригноблених- магнати накопичували для себе багатство, нині всі трудящі під керівництвом Комуністичної партії спрямовують свої зусилля на розвиток промисловості, культури й освіти, на поліпшення побутових умов*» [8, с.8].

Також у передмові (і не тільки) здійснюється акцент на революційний потенціал Львова. «*Львів став центром у боротьбі західноукраїнських трудящих за визволення, за возз'єднання з Радянської Україною. Ідея Великого Жовтня, успіхи Радянської влади надихали західноукраїнських трудящих на боротьбу за своє соціальне та національне визволення*».

Додаткова інформація наприкінці путівника має назву «**Список найважливіших революційних, історичних, архітектурних та мистецьких пам'яток Львова**».

Отож ключові якісні точки позиціонування міста: промисловість, культура, освіта, умови життя, революційний потенціал. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 5.

Кодувальна таблиця № 5. 1961

Маршрут /район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотек а	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
	3	78	10	12	10	7	1

³ Заводів та підприємств немає як окремої категорії у базовій кодувальній таблиці, оскільки вони включені в категорію «будинки»

Перша пам'ятка, представлена у путівнику – пам'ятник Леніну, далі ідуть аеро та залізничний вокзали. Цей путівник – приклад досліджуваного матеріалу, де місто позиціонується через точкові об'єкти, не спираючись на маршрути.

Тип представлення міста – через об'єкти. Однак, попри задекларовані пріоритети у розвитку міста (другими у переліку стоять культура і освіта), у порівнянні з іншими путівниками, у цьому кількості представлених об'єктів культурно-мистецької спадщини, зокрема релігійних споруд є низькою – 10. Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека – 12 об'єктів (у попередньо розглянутому путівнику їх 30, у польському 1936 року - 46). Кількість заводів та виробництв, згаданих у путівнику – 8. Також акцентується на тому, що Львів це студентське місто (згадуються 6 навчальних закладів). Розважальна інфраструктура представлена кінотеатрами (19) та ресторанами (5). З'являється акцент на транспортній інфраструктурі: окрім згаданих вже аеровокзалу та залізничного вокзалу, згадується автобусна станція та диспетчерський пункт таксі. Покращення побутових умов розглядається в контексті розвитку промисловості (нові робочі місця, побудова житла для робітників).

Щодо символічного маркування – у путівнику фігурують 10 пам'ятників. 2 з них – це пам'ятники на Личаківському цвинтарі (тенденція, яка була зафіксована і у польських путівниках). Один – пам'ятник А. Міцкевичу, згаданий в контексті площі, де він знаходиться, адже у 1905-1906 роках там відбувались політичні мітинги і демонстрації робітників міста з вимогою загального виборчого права. Радянських пам'ятників-маркерів три – Леніну, танкістам, Пагорб Слави. У цьому контексті, щоправда, в якості радянського маркеру можна трактувати і пам'ятник Іванові Франкові, який фігурує у путівнику двічі: власне як пам'ятник навпроти теперішнього Львівського національного університету ім. І. Франка та надгробний пам'ятник на Личаківському цвинтарі.

Наступний аналізований путівник Львовом авторства Р. М. Стефанишина «Три дні знайомства із містом». Путівник виданий російською мовою, підсумок у кінці – англійською. У передмові зустрічаємо наступну цитату: *«Наш путівник, вочевидь, не дає вичерпної інформації про місто. Його мета - запропонувати туристу, котрий перебуває у Львові три дні і самостійно ознайомлюється з містом, тематичні маршрути, пройшовши за якими, він зможе ознайомитися з його визначними пам'ятками - відвідати місця революційної і бойової слави, оглянути унікальні історичні, архітектурні та художні пам'ятки, дізнатися про трудові звершення львів'ян, які живуть сьогодні з думою про комуністичне творення»* [9, с.12]. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 6.

Маршрут/ район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертни й зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
4	15	60	7	6	10	4	0

Отже, розстановка пріоритетів у позиціонуванні міста виглядає наступним чином:

- революційна і бойова слава;
- унікальні історичні, архітектурні та художні пам'ятки;
- трудові звершеннях львів'ян.

У такій ситуації варто навести повний опис маршрутів.

Маршрут 1 (пріоритет 1: революційна і бойова слава):

- Вічний вогонь вдячної пам'яті;
- Історико-меморіальний комплекс Пагорб Слави;
- Військовий меморіал;
- Личаківський цвинтар;
- Площа Я. Галана;
- Пам'ятник М. Кузнецову;
- Стрийський парк;
- Парк Культури та відпочинку імені Б. Хмельницького;
- Літературно-меморіальний музей Ярослава Галана;
- Музей історії військ Червонопрапорного Прикарпатського військового округу;
- Монумент Бойової Слави Радянських Збройних сил.

Маршрут 2 (пріоритет 3 «трудова звершення львів'ян»):

- Місто-трудівник, місто-вчений;
- Ордена Леніна завод "Львівприлад";
- Ордена Трудового Червоного Прапора автобусний завод;
- Видавництво "Вільна Україна";
- Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості;
- Автовокзал;
- Академмістечко (Наукова);
- Ордена Леніна, Жовтневої революції, ПО "Кінескоп";
- Ордена Леніна політехнічний інститут імені Ленінського комсомолу.

Маршрут 3 (пріоритет 2 «унікальні історичні, архітектурні та художні пам'ятки»):

- Площами, вулицями і проспектами;
- Площа Б. Хмельницького;
- парк ім І. Франка;
- Ордена Леніна державний університет імені І. Франка;
- Інститут фізичної культури;
- Вулиця 17 Вересня;
- Головна пошта;
- Картинна галерея;
- Наукова бібліотека імені В. Стефаника АН УРСР;
- Музей українського мистецтва;
- Наукова бібліотека університету;
- Проспект Т.Г. Шевченко;
- Площа А. Міцкевича;
- Проспект В.І. Леніна;
- Музей етнографії та художнього промислу;
- Львівська філія Центрального музею В.І. Леніна;
- Державний академічний театр опери та балету імені І. Франка.

Маршрут 4. (пріоритет 2 «унікальні історичні, архітектурні та художні пам'ятки»):

- Державний орден Трудового Червоного Прапора академічний український драматичний театр імені М. Заньковецької;
- Український поліграфічний інститут імені Івана Федорова;
- Пам'ятник Івану Федорову;
- Вулиця Підвальна;
- Вулиця Руська;
- Музей історії релігії та атеїзму;
- Вулиця Вірменська;
- Площа Ринок;
- природознавчий музей;
- Латинський (Катедральний) собор;
- каплиця Боїмів;
- Архітектурний комплекс Бернардинського монастиря;
- Вулиця Радянська;
- Музей Івана Федорова;

- Високий Замок.

Як бачимо, «унікальним історичним, архітектурним та художнім пам'яткам» присвячено 2 маршрути з чотирьох.

Релігійних споруд у путівнику – 10. Варто зазначити, у путівнику фігурують такі назви, як «колишній костел Марії Магдалини», «колишній костел св. Миколая». Тобто згадані сакральні споруди, за радянських часів були переобладнані під інші заклади. Музеїв, театрів, галерей – 6. Щодо пам'ятників як символічних маркерів міста, у цьому путівнику простежується та ж сама тенденція, що і у польському путівнику 1936 року: перевага меморіальних дошок над пам'ятниками: 7 пам'ятників та 17 меморіальних дошок, присвячених здебільшого радянським діячам.

Заводів та виробництв, представлених у путівнику – 11.

Путівники Львовом часів незалежної України поділено на два часові проміжки: період 90-их (1992-1993, 1999 рр. XX ст.) та період свідомої орієнтованості на туриста — 2010-2016 рр. (Указ президента України № 136/2007 Указ президента України № 136/2007 «Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні»).

Спершу розглянемо путівник, виданий за підтримки Львівської міської ради [10].

Путівник датований 1999 р., — це найбільший та найбільш детальний путівник по львівських пам'ятках за усе десятиріччя.

Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 7.

Кодувальна таблиця № 7. 1999

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертни й зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
10	244	733	11	44	36	9	16

Цей довідник також як і довідники польського чи радянського періоду репрезентує місто через модель представлення за допомогою об'єктів, однак у цьому випадку, цими об'єктами виступають різноманітні будинки та будівлі, що несуть у собі, а саме у своїй архітектурі, культурно-мистецьку цінність чи відзначились тим, що колись належали відомим магнатам або ж у них мешкали визначні українські (і не лише українські) митці та політичні діячі.

Також варто зазначити одну із основних цінностей цього довідника, що якісно відрізняє його від довідників пізніших років. У ньому представлений район новобудов, який у решті путівників просто відсутній як частина міста, яку можна окреслити умовною назвою «туристи тут не ходять» [11].

Однак, попри усю розгорнутість, путівник нагадує радше історичний опис, ніж видання, що у лаконічній формі пропонує туристу відвідати ті чи інші цікавинки Львова.

Пропозиції на місці призначення розважального характеру представлені у путівнику трьома об'єктами:

- ресторан — 1 («Дністер»);
- торгово-побутовий центр — 1 («ЦУМ»);
- кінотеатр — 1 (ім. Б. Хмельницького).

Загалом складається враження, що путівник сформовано радше для самих львів'ян та для внутрішніх туристів, ніж для туристів з інших країн. Однак, задумка упорядників була явно іншою, адже путівник дубльований англійською мовою.

Тепер розглянемо путівник, виданий приватною особою [12]. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 8.

Кодувальна таблиця №8. 1992

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертни й зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
6		6			24		

Цей путівник так само репрезентує міський простір здебільшого через об'єкти, до того ж об'єкти виключно релігійного характеру.

Оглядаючи усі три довідники, доходимо наступних висновків:

— місто репрезентується через модель демонстрації об'єктів, зокрема об'єктів, що несуть у собі культурно-мистецьку цінність, представлену здебільшого через архітектурні форми, аніж через зміст (призначення будинку, наприклад, музей, театр);

— слабо розвинена або ж фактично відсутня пропозиція щодо здійснення практик розважального характеру.

Окрім того, варто порівняти між собою презентовані райони чи маршрути, виокремлені у таблицях окремим пунктом. Якщо приватний путівник 1992 р. подає фактично спольщені назви районів міста, які зберегли у собі й польську автентичність, то путівник 1999 р., виданий міською радою, несе національно нейтральний характер. До того ж путівник 1992 р. охоплює незначну частину міста, тоді як путівник 1999 р. детально зупиняється на усіх районах міста і виходить при цьому не зі стандартного адміністративного поділу, а з поділу історичного.

Тепер перейдемо до огляду путівників періоду 2010-2016 рр.

На цьому етапі, власне, маємо змогу побачити безпосередню трансформацію путівників, а отже, і образу міста, який вони створюють, з метою представлення чіткої та

цілком реальної до здійснення пропозиції для туристів. Йдеться про модифікації путівника, виданого за підтримки Львівської міської ради.

Аналог цього путівника 2010 р., значно менший за обсягом, компактний та зручний у користуванні, а що найважливіше — дубльований вже двома мовами — англійською та польською (окрім української як базової мови) [13]. Отже, відбувся відчутний поворот орієнтації від аморфного та невизначеного західного туриста до цілком визначеного територіального сусіда — Польщі.

Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 9.

Кодувальна таблиця № 9. 2010

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концерт- ний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
0	0	7	2	2	21		1

Модель репрезентації простору також, як і у попередніх випадках, здійснена через об'єкти, здебільшого релігійні споруди. У контексті орієнтованості путівника на польського туриста варто зазначити, що путівник містить потужний польський маркер — меморіал Орлят.

Цей самий довідник піддався низці трансформацій і у 2012 р. [14]. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 10.

Кодувальна таблиця № 10. 2012

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятни к	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
0	1	4	1	2	22	1	1

Акцент на репрезентації об'єктів залишився, однак самі об'єкти зазнали певних змін. З переліку 2012 р. зникли 4 релігійні об'єкти, які мали місце у путівнику 2010 р., натомість з'явився міський арсенал, Стрийський парк та ще один маркер польського Львова — палац Потоцьких. Путівник 2012 р. також дубльований двома мовами — англійською та польською.

На цьому огляд путівників, виданих під егідою міської влади та приватних осіб, закінчено. Перейдемо до огляду путівників, виданих бізнес-кластером, тобто підприємцями, туристичними фірмами та агенціями. В першу чергу розглянемо путівник 2011 р. [15].

Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 11.

Кодувальна таблиця № 11. 2011

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертни й зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
6		79	4	42	25	2	1

Модель репрезентації простору, як і в усіх попередньо розглянутих випадках, здійснено через об'єкти.

Упорядники довідника поділяли театри та музеї як архітектурні об'єкти та як власне культурно-мистецькі установи. Пропозиції до здійснення практик гедоністичного характеру представлені ресторанами та кафе — 66.

Також путівник подає перелік основних культурних (фестивальних) подій міста.

Цей довідник суттєво відрізняється від такого, що виданий під егідою міської влади, адже він робить акцент не лише на культурно-мистецькій та історичній привабливості міста, але і на його гедоністичній атракційності, демонструє, що у Львові, окрім огляду історичних та архітектурних пам'яток, є і розважальні пропозиції.

Наступний путівник є одним із найбільш рекламованих львівських путівників «ТОР-10 Lviv.ua» (ТОП – 10 Львів. юа) [16]. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 12.

Кодувальна таблиця №12. 2012

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концерт- ний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
10	1	42	30	4	22	0	1

У путівнику також переважає модель репрезентації міста через об'єкти. Його специфіка полягає у тому, що кожен із зазначених у ньому маршрутів має містити топ-10 точок для відвідування. Таким чином, з одного боку, туристу подається доволі чітка інформація, яка позбавляє його необхідності вибору об'єктів для огляду, за умов браку часу на їхній огляд, а з іншого — підвищує цінність кожного з об'єктів, які потрапили у перелік. Окрім того, довідник містить низку «нетипових» об'єктів, зокрема будинків у центральній частині міста, на яких інші довідники не наголошують.

Однак, це ще не усі особливості аналізованого довідника.

Він містить у собі також топ-10:

- подій та фактів про Львів;
- цікавих місць;
- місць відпочинку та розваг;
- відомостей про комфорт, безпеку та економію.

З огляду на структуру путівника, його контент спрямований на пропозицію здійснення практик гедоністичного характеру. У підсумку кількість закладів, що пропонують такий тип проведення часу у місті, дорівнює 110.

Окрім цього, путівник пропонує до відвідування 10 культурних подій Львова.

Цей путівник слугує ще й корисним інформатором, адже окрім того, що пропонує різноманіття об'єктів для відвідування, робить акцент на тому, чого варто остерігатися туристу у місті. Отож, з огляду на контент довідника з усіх вище аналізованих взірців, він є найбільш «туристично-орієнтованим».

Сам путівник, окрім української, видається ще чотирма мовами: російською, польською, англійською та німецькою.

Із приватних довідників було розглянуто ще один путівник із серії «Топ-10», 2013 р. видання [17]. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 13.

Кодувальна таблиця №13. 2013

Маршрут/ район	Вулиця	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
0	1	20	3	19	14		1

Кількісно переважає модель репрезентації міста через об'єкти, переважно через релігійні споруди.

Гедоністична пропозиція представлена ресторанами у кількості 11 закладів.

Один із останніх путівників, які виходили у Львові, путівник упорядника Юрія Николишина, видавництва 2016 року. Детальний розгляд путівника представлений у кодувальній таблиці № 14.

Кодувальна таблиця №14. 2016

Маршрут/ район	Вулиця та площа	Будинок	Пам'ятник	Театр, музей, галерея, концертний зал, бібліотека	Релігійна споруда	Парк	Цвинтар
6	23	55	8	7	30	2	1

Переважає модель представлення міста через об'єкти. Значна увага приділена культурно-мистецькій цінності різноманітних архітектурних споруд, у тому числі і сакральних об'єктів.

Порівнюючи путівники, видані на початку та наприкінці 90-их років та пізніші видання, варто зазначити, що путівники періоду 90-х рр. XX ст. мають більш історичне спрямування, ніж налаштовані на реальне практичне використання туристами. Образ, представлений у цих путівниках (незалежно від «державності/приватності/бізнесовості» видання), — це місто визначних пам'яток архітектури, що несуть у собі значну культурно-мистецьку цінність, іншими словами — місто матеріальних символів. Значний акцент у цих путівниках здійснюється саме на споруди релігійного характеру, але не слід забувати, що усі ці споруди розглядаються не лише як сакральні місця, але і як пам'ятки архітектури.

Натомість путівники періоду 2010-2016 рр. більш практичні у застосуванні та пропонують огляду туриста доволі стислий перелік об'єктів, однак цілком реальний для відвідин навіть в межах одного дня. Сучасні путівники, як і путівники 90-х рр. XX ст., роблять акцент на матеріальних символах Львова.

Бізнесові ж путівники подають образ міста як культурно-мистецького центру, наповненого матеріальними символами та, разом із тим, середовища гедоністичного способу життя.

Як узагальнення, можемо зазначити, що із плином часу путівники демонструють у вигідному світлі не лише історичні об'єкти, варті огляду, але і спеціально створену із часом туристичну інфраструктуру, що забезпечує широкий спектр можливостей проведення часу у місті.

Загальні підсумки. Путівники містом польського періоду в першу чергу репрезентують місто як культурний центр. Також цікавою є динаміка зміни структури цих путівників, наявність добре прописаної соціальної інфраструктури та збільшення обсягів розважальної інфраструктури у міжвоєнний період.

Путівники радянського періоду позиціонують Львів як в першу чергу промислове місто, або ж «місто революційної слави» і вже в другу чергу культурне, хоча, вочевидь, об'єкти культурно-мистецької спадщини здебільшого кількісно переважають.

Як польські так і радянські путівники містять потужний ідеологічний компонент та можуть слугувати свого роду агітаційними матеріалами. Зрештою, з цією метою вони і були видані.

Путівники Львовом періоду незалежної України ідеологічно незаангажовані, радше комерціалізовані. Чим сучасніший путівник, тим більш туристоорієнтованим він стає. Бачимо, що із плином часу поруч із архітектурними цікавинками міста вагому

репрезентаційну нішу займає розважальна складова – шляхи проведення часу поза оглядом пам'яток архітектури та культурно-мистецьких об'єктів міської інфраструктури.

Щодо теоретичної рамки дослідження, а саме складових формування міського образу. Звертаючись до праці К. Лінча, розуміємо, що у представленні міста в аналізованих нами путівниках основну роль зіграли такі чинники, як впізнаваність та уявність. Коли говоримо про впізнаваність, йдеться про об'єкти культурно-мистецького характеру, пам'ятки архітектури. Щодо уявності йдеться радше про символічне маркування простору в залежності від влади, яка панувала у Львові у той чи інший час. Зокрема йдеться про маркування міста пам'ятниками та меморіальними дошками. Однак це стосується радше періодів польського та радянського панування у Львові. З чинників формування міського образу, перелічених М. Каганом, у аналізованих путівниках акцент робиться на архітектурний образ міста, як основу для подальшого представлення. Цей чинник притаманний путівникам усіх аналізованих нами періодів.

Список літератури

1. Линч К. Образ города / К. Линч; [пер. с англ. В. Л. Глазычева, под ред. А. В. Иконникова]. — М. : Стройиздат, 1982 . — 328 с.
2. Каган М. Град Петров в истории русской культуры / М. Каган. — СПб. : Паритет, 2006. — 480 с.
3. Козлова Інґа Володимирівна. Зміни у соціальному просторі сучасного українського міста під впливом туристичних практик.- Дисертація канд. соціол. наук: 22.00.04, НАН України, Ін-т соціології. - Київ, 2015.- 190 с
4. Mięczyślaw Orłowicz. Ilustrowany Przewodnik po Lwowie. — Drukarnia D.O.G., 1920. — 136 s.
5. Pamiątkowy przewodnik po Lwowie. — Drukarnia „Słowa Polskiego we Lwowie”, 1927. — 112 s.
6. Aleksander Medyński. Ilustrowany przewodnik po Lwowie. — 1936. — 250 s.
7. Grigory Semenov. Lvov. Tourist Guide. — Novosti Press Agency Publishing House Moscow. — 138 p.
8. Пашук А., Деркач І. Львів. Короткий ілюстрований путівник. — Книжково-журнальне видавництво. — Львів, 1961. — 172 с.
9. Львов: три дня знакомства с городом: Путеводитель / Худож. В.В. Ковальчук; Фотосъемка В.И. Песляка, Б.А. Шевчука, Р. И. Якименко и др. — Львов: Каменяр, 1984. —175 с., ил.

10. Туристичний путівник Львів-Lviv sightseeing guide. [Текст]: турист. путівник / [авт.–упоряд. Ю. Бірюльов, А. Рудницький] — К.: Центр Європи, 1999. — 532 с.
11. Злобіна Т. Туристи тут не ходять / Т. Злобіна, А. Рябчук // Критика. — 2009. — № 7-8. — С. 20-22.
12. Степанів О. Путівник Львова. [Текст] : турист. путівник. — Львів : Видавничий центр «Фенікс». — 1992. — 144 с.
13. Путівник по місту Львів. Lwow. Lviv [Текст]: турист. путівник / [упоряд. Машуков В. В., Ветров С. В.], Львів: Ветров — 2010. — 80 с.
14. Путівник по місту Львів. Lwow. Lviv [Текст]: турист. путівник [упоряд. Ветров С. В.], Львів: Ветров — 2012. — 67 с.
15. Палков Т. Львів. [текст]: туристичний путівник / [авт.-упоряд. Т. Палков]. — Л. : Ладекс, 2011. — 112 с.
16. Туристичний путівник «TOP-10 Lviv.ua» [Текст]: турист. путівник / [авт. - упоряд. І. Лильо] — К.: Балтія-Друк, 2013. — 146 с.
17. Львів [Текст]: туристичний путівник / [авт. тексту І. Лильо; фотохудож.: Ю. Бусленко [та ін.]. — К.: Балтія-Друк, 2013. — 64 с.
18. Николишин Ю.І. Путівник по Львову. — Львів «Апріорі», 2016, — 96 с.: іл.

Образ города Львова во временной ретроспективе: изменение символических акцентов (на примере анализа туристических путеводителей)

Image of the Lviv city in the time retrospective: changes of symbolic accents (an example of analysis of tourist guides)